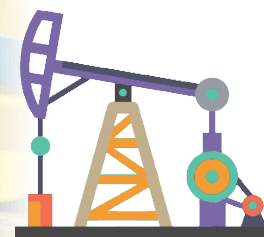

Геотехнологии. Безопасность жизнедеятельности

DOI 10.52209/1609-1825_2022_4_116

ӘОЖ 66.012

Химиялық қауіпті объектілердің қызметін реттейтін нормативтік-құқықтық база

¹КУДРЯВЦЕВ Сергей Сергеевич, б.ф.к., доцент, sk74_07@mail.ru,

^{1*}ЖОРАБЕК Айгуль Аскарровна, магистр, аға оқытушы, aia86@mail.ru,

¹«Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті» КеАҚ, Қазақстан, Қарағанды, Н. Назарбаев даңғылы, 56,

*автор-корреспондент.

Аңдатпа. Жұмыстың мақсаты – Қазақстан Республикасы мен осы саладағы нормативтік-құқықтық актілерді дамытуда және оларды іске асыруда елеулі табыстарға жеткен елдердің өнеркәсіптік кәсіпорындарының химиялық қауіпті объектілеріндегі төтенше жағдайлар, азаматтық қорғаныс, еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау, өнеркәсіптік қауіпсіздік мәселелерін реттеу саласындағы нормативтік-құқықтық базаға талдау жүргізу. Өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы халықаралық ұйымдар мен көшбасшы елдердің озық тәжірибесі қаралды. Бұл алдын алу шараларын, атап айтқанда тәуекелдерді басқаруды неғұрлым белсенді енгізу есебінен еңбекті қорғауды және өнеркәсіптік қауіпсіздікті басқару жүйесін жетілдіру қажеттігін көрсетеді. Химиялық қауіпті объектілер жағдайында кәсіби қауіп авариялық химиялық қауіпті заттардың физикалық-химиялық және токсикологиялық қасиеттеріне, олардың мөлшеріне, технологиялық жабдық пайдаланатын және персоналдың іс-қимылына байланысты.

Кілт сөздер: химиялық қауіпті объект; авариялық химиялық қауіпті зат; заңнама; тәуекел; қатерді бағалау; еңбекті қорғау.

Химиялық қауіпті объектілердің (ХҚО) қызметі әр түрлі қауіптердің пайда болуымен үнемі байланысты [1]. Осы саладағы ықтимал және нақты қауіп-қатерлер деңгейінің төмендеуі көбінесе ХҚО қызметінің әртүрлі аспектілерін реттейтін тиісті нормативтік-құқықтық актілердің сапа-

сына байланысты. Азаматтық қорғаныс, еңбекті қорғау және өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы әртүрлі елдердің тәсілдері мен әдістерін зерделеу және талдау заңнаманың негізгі бағыттарын, күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, реттеуді, мемлекеттердің өзара іс-қимылын жетілдіру,

төтенше жағдайлардың (ТЖ) химиялық қауіпті объектілерінде және олардың салаларында профилактикаға, оқшаулауға және жоюға біріздендірілген көзқарас бойынша ұсынымдар әзірлеуге мүмкіндік береді. Тәуекелдерді басқарудың неғұрлым тиімді жүйелерін талдау көрсетіп отырғандай, олардың негізінде кәсіби тәуекелдерге ықпал ете алатын көптеген факторларды есепке алуға және жан-жақты талдауға бағытталған жүйелі тәсіл жатыр.

Сонымен қатар, қазіргі уақытта көптеген елдерде ХҚО қызметінің әртүрлі аспектілерін реттейтін нормативтік-құқықтық құжаттардың жеткілікті кең тізбелері бар екенін атап өткен жөн. Осы саладағы негізгі құқықтық аспектілерді салыстыру және қорыту ұлттық және халықаралық деңгейде ескерілуі мүмкін олқылықтарды да, оң сәттерді де анықтауға мүмкіндік береді. Өз кезегінде, ХҚО-ның жұмыс істеуінің ықтимал теріс салдарының көлемі мен мазмұнын ескере отырып, құқықтық реттеу ерекшеліктеріне ғылыми шолу, бірінші кезекте, оларды бағалау әдістемесін әзірлеу есебінен кәсіби тәуекелдерді барынша азайту жолдарын әзірлеуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасы (ҚР) Төтенше жағдайлар Министрлігі әзірлеген каталогтар мен аумақтар қауіпсіздігінің паспорттары ел аумағында техногендік қауіптердің орасан зор санын көрсетеді. ҚР ТЖМ ресми сайтына сәйкес [2], 2020 жылы Қазақстан Республикасында 13258 техногендік сипаттағы ТЖ тіркелді. Жазатайым оқиғалардың нәтижесінде 875 қызметкер зардап шекті, тағы 414 адам қаза тапты.

Төтенше жағдайлардың даму сипатын талдай отырып, олардың көптеген түрлері үшін оларды сипаттайтын өлшемдерді біріздендіруге және оларды ХҚО бар кәсіпорындар үшін қауіп деңгейін анықтау үшін пайдалануға болады деп қорытынды жасауға болады.

Еңбекке байланысты аурулар жұмысшылар арасында өлімнің ең көп санын тудырады. ДДҰ-ның соңғы мәліметтеріне сәйкес [3] жылына 651 279 адамның өліміне қауіпті заттар ғана себеп болады. К. G. Reddy және К. Yarakulla [4] 1998-2015 жылдары әлемде болған 70 ең үлкен химиялық апаттарды анықтады. Осы апаттардың салдарынан 6417 адамның денсаулығына зиян келді, 2077 адам қайтыс болды. Сонымен қатар, авторлар ең ауыр зардаптар дамушы елдерге тән екенін айтады.

Бүкіл әлемде химиялық қауіпті нысандардың ықтимал қауіптілігі өте жоғары. Химиялық қауіпті объектілердегі ТЖ үшін бірінші кезекте олардың персоналы тап болатын аса қауіпті салдарлар тән. Қызметкерлерге арналған ХҚО-ның қауіптілігі олардың қалыпты реттелген жұмысында да көрінеді, өйткені белгілі токсикологиялық қасиеттерге байланысты бұл заттар адамдар үшін зиянды да, қауіпті де болуы мүмкін.

Еңбекті қорғау және өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы қолданыстағы нормативтік

құқықтық актілер мемлекет саясатының негізгі ережелерін белгілейтін, өндірістік процестердің қауіпсіздігі саласындағы барлық тараптардың қатынастарын реттейтін күрделі көп деңгейлі жүйені құрайды.

Еңбекті қорғау және өнеркәсіптік қауіпсіздік мәселелеріне баса назар аудару, еңбекті қорғауды басқарудың қазіргі заманғы тиімділігі жоғары жүйелерін (ЕҚБЖ) әзірлеу қазақстандық компанияларға осы салада қолданылатын жетекші стандарттарға сәйкес келуге мүмкіндік береді. Кәсіпорындағы өнеркәсіптік қауіпсіздік пен еңбекті қорғаудың жай-күйін көрсететін көрсеткіштердің тұрақты мониторингі ең тиімді ЕҚБЖ негізінде жатыр, өйткені ол менеджерлерге, еңбекті қорғау қызметтеріне және уәкілетті органдарға олардың өзгерістеріне жеделден қоюға мүмкіндік береді. Өз кезегінде бұл қауіпті өндірістік объектілердің орнықтылығын және ТЖ-ның алдын алуға және соның салдарынан қызметкерлердің өмірі мен денсаулығына зиян келтіруге мүмкіндік беретін стандартты алдын алу іс-шараларын іске асыру есебінен персоналдың қорғалу дәрежесін арттыруға мүмкіндік береді.

ҚР-да еңбек қатынастары, азаматтық қорғау саласындағы мемлекеттік бақылау мен қадағалау ҚР Конституциясында, «Азаматтық қорғау туралы» Заңға, Еңбек кодексіне және 200-ден астам нормативтік-құқықтық актілерге сәйкес реттеледі.

Жұмыс істейтін персонал үшін қауіпсіз және салауатты еңбек жағдайларын жасау жөніндегі іс-шаралар арасында азаматтық қорғаудың мемлекеттік жүйесі күні бұрын жүргізілетін және төтенше жағдайлардың туындау тәуекелін мүмкіндігінше барынша азайтуға, сондай-ақ адамдардың өмірі мен денсаулығын сақтауға, материалдық залалдың мөлшерін азайтуға бағытталған іс-шаралар кешенін енгізуді және іске асыруды көздейді.

Кәсіпорындарда, оның ішінде химиялық қауіпті объектілері бар кәсіпорындарда еңбек қауіпсіздігінің жоғары деңгейін қолдау мақсатында өндірістік бақылау ұйымдастырылады. «Өнеркәсіптің химия саласындағы қауіпті өндірістік объектілері үшін өнеркәсіптік қауіпсіздікті қамтамасыз ету қағидаларына» сәйкес қауіпті өндірістік объектілердегі өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы өндірістік бақылауды ұйым басшысының шешімімен тағайындалған уәкілетті тұлғалар және (немесе) уәкілетті бөлімше жүзеге асырады.

«Қазақстан Республикасында кәсіпкерлік қызмет үшін жағдайды жақсарту жөніндегі түбегейлі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 27 ақпандағы №757 Жарлығына сәйкес тәуекелдерді бағалау негізінде тексерулерді ұйымдастыруға көшу қажет [5].

ҚР Еңбек Кодексінің 182-бабына сәйкес жұмыс беруші кәсіптік қатерді бағалауды жүргізуге және профилактика жүргізу, өндірістік жабдықтар мен технологиялық процестерді неғұрлым қауіпсіз жабдықтарға ауыстыру жолымен оны барынша азайту және алып тастау жөнінде шаралар қа-

былдауға міндетті. Тәуекелдерді бағалауды жүргізу «кәсіптік тәуекелдерді басқару қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2020 жылғы 11 қыркүйектегі № 363 бұйрығы негізінде жүзеге асырылады [6].

Кәсіби тәуекелдерді бағалау зиянды және қауіпті факторларды сәйкестендіруден, кәсіби тәуекелдерді бағалаудан және нәтижелерді ресімдеуден тұрады.

Еңбекті қорғау және өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы заңнама өнеркәсіптік кәсіпорындарда жұмыс істейтін персоналдың қауіпсіздігіне байланысты кез келген қызметті мемлекеттің қамтамасыз етуі немесе реттеуі үшін стратегиялық құрал болып табылады.

Әдетте, әр мемлекетте әр түрлі құқықтық деңгейлерде болады: Конституцияда, жалпы заңдарда, жарғыларда көрсетілген ережелер, ұлттық дәстүрлерге байланысты, еңбек қатынастарын реттейтін ережелер, еңбекті қорғау және өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы мемлекеттік бақылау мен қадағалау және азаматтардың өмірі мен денсаулығына зиянды сақтау мен болдырмауға қатысты міндеттерден тұрады.

Үндістанда еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау саласындағы заңдар мен ережелердің үлкен тізімі бар. Зерттелетін проблема тұрғысынан «Төтенше жағдайлар туралы» Заңды (2005 ж.), «Қауіпті химиялық заттарды өндіру, сақтау және импорттау» ережелерін (1989 ж.), «Химиялық авариялардан туындаған төтенше жағдайларға дайындық, жоспарлау және ден қою» (1996 ж.), «Қауіпті қалдықтар (басқару және басшылық)» (1989 ж.), «Қауіпті қалдықтар (басқару, басшылық, трансшекаралық өзара іс-қимыл)» (2008 ж.), «Төтенше жағдайлар саласындағы мемлекеттік саясат» (2009 ж.).

1972 жылы, Өнеркәсіптік қауіпсіздік және денсаулық сақтау туралы Заң (ISH) қабылданғаннан кейін, Жапонияда өндірістік ортаны бақылау туралы жаңа міндетті ереже қосылды [7]. Техникалық бақылау нұсқауларына қатысты үкіметтік бюллетеньдер 1976 жылы, ал бақылау бюллетеньдері 1988 жылы енгізілді.

Жапонияның өнеркәсіптік қауіпсіздік және денсаулық сақтау туралы Заңы қауіпті жұмыстарды, минималды стандарттарды анықтайды және әр жұмыс орнында бағаланатын тәуекелге жатпайтын қауіпті азайту шараларын белгілейді.

2003 жылы жапондық өнеркәсіптік қауіпсіздік және денсаулық қауымдастығы ЕҚБЖ үшін аккредиттеу бағдарламасын бастады, оның ерекшелігі бағалау ғана емес, сонымен қатар инспекторлар тарапынан одан әрі жақсарту бойынша практикалық кеңестер беру, сондай-ақ қызметкерлердің денсаулығын басқару және денсаулықты нығайту қызметі саласындағы кәсіпорын басшыларының қызметін бағалау болып табылды.

Бұдан әрі заңнамалық қызметте тәртіпті сақтаудың маңыздылығын және қолданыстағы

еңбек стандарттарын тексеру жүйесін ескере отырып, ISH туралы заңға талаптар мен ұсыныстарды біріктіру туралы шешім қабылданды. Сондай-ақ, жұмыс берушілерді ынталандырудың басқа түрлерінің қажеттілігі, соның ішінде өтемақыны сақтандыру немесе қызметкерлерді сертификаттау бағдарламалары бойынша жарналарды қысқарту туралы айтылды.

2007 жылғы желтоқсанда Жапонияда қабылданған еңбек шарттары туралы Заңға сәйкес жұмыс берушілерге болжанатын және алдын алуға болатын тәуекелдерді ескере отырып, қызметкерлердің денсаулығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша қажетті шараларды қабылдау бойынша міндеттемелердің кең ауқымы жүктелді.

Оңтүстік Кореяда Өнеркәсіптік қауіпсіздік және денсаулық сақтау агенттігі әртүрлі салаларда, соның ішінде химия өнеркәсібінде пайдалану үшін стандарттар мен басқару жүйелерін әзірлеу мақсатымен 1987 жылы құрылды. 1996 жылы өнеркәсіптік қауіпсіздік пен еңбекті қорғау саласындағы тиісті саясатты ілгерілету үшін Еңбекті қорғауды басқару жүйесі (ПСМ) енгізілді.

PSM жүйесі төрт негізгі элементтен тұрады, олар ең маңызды негізгі элемент ретінде тәуекелді бағалауға негізделген.

2012 жылы Корея Республикасының құқықтық жүйесіне «Өндірістік қауіпсіздік және еңбекті қорғау туралы» Заңның жаңа нұсқасы енгізілді, оған тәуекелдерді егжей-тегжейлі бағалауға қатысты баптар қосылды. Тәуекелдерді бағалаудың принциптері, әдістері мен тәртібі де заңға енгізіліп, қауіпті өндірістік объектілердің иелері үшін міндетті болды. Заңның осы қайта қаралуына сәйкес стандартты хабарламалар аудит мақсаттарын, бағалау уақытын, тәуекелді бағалау туралы ақпаратты, тексеру әдісін, тәуекел деңгейлерін есептеуді және тәуекел деңгейін төмендету шараларын қамтиды.

Қазіргі уақытта Қытайда еңбек қауіпсіздігі бойынша бірқатар заңдар, ережелер мен стандарттар, сондай-ақ ҚХР Өнеркәсіптік қауіпсіздік туралы заңының техникалық сипаттамалары жүйесі қабылданды. Қытайдағы еңбек қауіпсіздігінің құқықтық жүйесі төрт деңгейге бөлінеді:

Бірінші деңгей – ҚХР Конституциясы.

Екінші деңгей – заңдардың жиынтығы: Қытай Халық Республикасының «Еңбек туралы» Заңы, Қытай Халық Республикасының «Өнеркәсіптік қауіпсіздік туралы» Заңы, Қытай Халық Республикасының «Алдын алу және бақылау туралы» Заңы, кәсіптік аурулар туралы, Қытай Халық Республикасының «Жол қауіпсіздігі туралы» Заңы, Қытай Халық Республикасының «Төтенше жағдайлар туралы» Заңы, Қытай Халық Республикасының «Өртпен күресу туралы» Заңы. Қытай Халық Республикасының «Кендердің қауіпсіздігі туралы» Заңы.

Үшінші деңгей «ҚХР-ның еңбек қауіпсіздігі туралы заңын іске асыру туралы», «ҚХР-ның кәсіптік аурулардың алдын алу және бақылау ту-

ралы заңын қолдану туралы», «ҚХР-ның тау-кен жұмыстары қауіпсіздігі туралы заңын іске асыру туралы» ережелерін қамтиды. «Еңбек қауіпсіздігі лицензиясы туралы», «Өндірістік жарақаттан сақтандыру туралы», «Арнайы техниканың сақтауын қадағалау туралы», «Жазатайым оқиғаларды есепке алуды, тергеуді және реттеуді реттейтін қаулылар», «Құрылыс алаңдарының қауіпсіздігінің әкімшілік ережелері».

Төртінші деңгей Еңбекті қорғау ережелерін, Ұлттық еңбекті қорғау стандарттарын, техникалық шарттар жүйесін, каталогтар мен жіктеуіштерді қамтиды.

АҚШ заңы компаниялардан өндірісте де, кәдеге жарату кезінде де қолданылатын улы химикаттар туралы ақпаратты ашуды талап ететін Төтенше жағдайларды жоспарлау және Өмір сүру құқығы туралы заңдарды ерекше көрсетуі керек.

Қазіргі уақытта АҚШ Еңбекті қорғау және қауіпсіздік басқармасы денсаулық пен қауіпсіздіктің барлық аспектілерін қамтитын кең ауқымды стандарттарды әзірледі. ХОО жұмысының мәселелері өндірістік желдету құрылғысын, қауіпті заттармен және қалдықтармен жұмыс істеуді, қысыммен жұмыс істейтін ыдыстарды пайдалануды, эвакуациялау және төтенше жағдайларды жоспарлау мәселелерін анықтайтын стандарттарда қарастырылады.

Ұлыбританияда 1974 жылы Еңбекті қорғау және қауіпсіздік туралы заң қабылданып, еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғауды реттеуші орган ретінде Денсаулық және қауіпсіздік басқармасы (ЕҚҚБ) құрылды.

Ұлыбританияның қоғамдық денсаулық және қауіпсіздік жүйесінің негізгі қағидасы қауіп төндіретін жеке тұлғалар немесе ұйымдар тәуекелді нақты бағалауы және оның жобалау, басқару және процедуралық шаралар арқылы «ақылға қонымды түрде» жұмсартылуын қамтамасыз етуі керек.

Норвегияның тәжірибесі осы елде қолданыстағы өнеркәсіптік және химиялық қауіпсіздік мәселелерін реттейтін сапа стандарттарының жоғары деңгейіне байланысты өте маңызды. Мәселен, 2001 жылы Норвегия NOR-SOK Z-013 стандартын қабылдады, ол тәуекелді бағалау мен төтенше жағдайларға дайындықты реттейді және бірінші кезекте мұнай-газ және мұнай өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарына бағытталған.

Еуропалық Одақ елдерінде қауіпті заттармен болатын ірі апаттардың алдын алуға бағытталған Севесо заңнамасы жасалды және әрекет етеді. Ол трансұлттық болып табылады, бұл оның Еуропалық Одаққа мүше әрбір мемлекеттің ұлттық заңнамасына енгізілуін білдіреді. Севесо заңнамасына сәйкес, оның негізгі мақсаты қауіпті заттардың қатысуымен болатын ірі апаттардың салдарын болдырмау және жеңілдету болып табылады. Ол бір жағынан ірі апаттардың қоршаған ортаға тигізетін салдарын реттесе, екінші жағынан кәсіпорын қызметкерлерін және ХОО маңында

тұратын халықты қорғауды реттейді.

Seveso III директивасы 2015 жылдың 1 маусымында күшіне еніп, II директивасын толығымен ауыстырды. Үшінші басылым CLP (Химиялық заттар мен қоспаларды жіктеу, таңбалау және орау) енгізуімен үйлестірілген.

Seveso III-те Seveso мекемелерін тексеруге қатысты жаңа ережелер енгізілді. Тексерулер республикалық, аймақтық немесе жергілікті деңгейдегі тексерулер жоспарына сәйкес жүргізілуі керек. Мұндай жоспарда оның қолдану аймағының географиялық көрсеткіші және қондырғылар мен мекемелердің тізімі болуы керек. Оған қоса, ол домино эффектісі болуы мүмкін кәсіпорын топтарының тізімін қамтуы керек. Жоспар сонымен қатар қауіпсіздіктің тиісті мәселелерін және ағымдағы (жоспарлы) және жоспардан тыс аудиттер (жоспарланбаған, мысалы, оқиғалар немесе шағымдар нәтижесінде) процедураларын бағалауға жалпы көзқарасты қамтамасыз етуі керек. ЖОО-да елеулі кемшіліктер анықталған жағдайда, 6 ай ішінде міндетті қайта тексеру қарастырылған. Сонымен қатар, Seveso III төмен деңгейлі Seveso кәсіпорындары үшін әрбір 3 жыл сайын тексерулердің ең аз жиілігін белгілейді. Жоғары деңгейдегі Seveso бизнесі үшін бұрынғы Seveso II заңнамасына сәйкес жыл сайын ең аз тексеру жиілігі белгіленді.

Сонымен қатар, Seveso III директивасының талаптары бойынша көптеген проблемалық мәселелер бар, олардың ішінде негізгілері адам факторы, банкротқа ұшыраған кәсіпорындардың қауіпсіздік жүйесін сақтай алмауы, нәтижесінде жаңа улы заттардың пайда болуы, апаттар. Мысал ретінде Бельгия мен Нидерландының тәжірибесін қарастырайық, өйткені өз аумағында химиялық қауіпті кәсіпорындардың көп саны және олар туралы көңіл көншітерлік апат статистикасы болғандықтан, бұл елдер бірнеше ондаған жылдар ішінде бұл көрсеткішті айтарлықтай төмендетте алды. Бұл ретте МӘМСЖ жетілдіру соңғы рөл атқарған жоқ.

Халықаралық деңгейде еңбек адамының құқықтарын қорғау саласында Халықаралық еңбек ұйымының (ХЕҰ) халықаралық конвенциялары мен ұсынымдары бар. Бұл халықаралық-құқықтық нормалар жұмыс ортасының белгілі бір қауіпті және зиянды фактілерінен қорғаудан бастап, жалпы кәсіпорындарда еңбекті қорғауды басқаруды ұйымдастыруға дейін еңбекті қорғаудың барлық дерлік мәселелерін ескереді.

ХЕҰ-ның еңбек жағдайлары мен еңбекті қорғау саласындағы қызметі үш негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылады: нормалар мен стандарттарды әзірлеу, ақпаратты зерттеу және тарату, техникалық көмек көрсету.

Осы бағыттарды жүзеге асыру бойынша негізгі іс-шаралар:

- конвенциялар мен ұсыныстарды әзірлеу, сондай-ақ консультацияларды жүзеге асыру және еңбек жағдайлары бойынша ұлттық дең-

гейде заңнамалық актілердің жобаларын жасауға жәрдемдесу;

- еңбекті қорғау және кәсіптік аурулардан қорғау, еңбек гигиенасы бойынша ережелердің типтік кодекстерін, практикалық кодекстер мен нұсқаулықтарды құру;

- техникалық және медициналық тексеру бойынша әдістемелік нұсқауларды, оқу құралдарың, басылымдарды дайындау.

Қазақстан Республикасы мен Халықаралық еңбек ұйымы арасындағы Ынтымақтастық бағдарламасының табысты жүзеге асырылуының бір дәлелі Қазақстанның ұлттық заңнаманы халықаралық еңбек стандарттарына сәйкестендірудегі табысы және осы халықаралық ұйымдағы Қазақстанның ұстанымын нығайту болып табылады.

Қорытындылай келе, соңғы 2-3 онжылдықта өнеркәсіптік қауіпсіздік, ТМҚ қауіпсіздігі саласында табысқа жеткен елдердің трансұлттық нормативтік құқықтық актілерін де, заңнамасын да ізгілендіру жүргізілгенін атап өткен жөн. Бұл қауіпті өндірістік объектілерді тексеруді қысқарту түрінде көрсетіледі және олардың қажеттілігі өнеркәсіптік қауіпсіздіктің жай-күйімен айқындалады, ол үшін жауапкершілік негізінен мемлекеттен кәсіпорын иелеріне ауысады. Сонымен қатар, кәсіпорындардың жұмысына байланысты тәуекелдердің барлық түрлерін бағалау ең өзекті болып табылады. Қаралған нормативтік-құқықтық актілер тек тәуекелді бағалау қажеттілігін белгілейтініне қарамастан, оларды есептеудің нақты әдістерін ұсынбайды. Бұл мұндай әдістерді құру бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын өзекті етеді, оның бірінші кезеңі нормативтік-құқықтық базаны зерттеу болып табылады.

Қорытынды

Төтенше жағдайлар, азаматтық қорғаныс, еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау, өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаны талдау еңбекті қорғау, қауіпсіздікті қамтамасыз ету, жұмысшылардың өмірі мен денсаулығын сақтау мәселелеріне үлкен көңіл бөлінетінін көрсетті. Бұл мәселелерді реттеу көп деңгейлі тармақталған жүйелермен тігінен де, көлденеңінен де, авариялар мен апаттардың алдын алуға бағытталған алдын алу шараларының кешенін жүзеге асыру арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасы ХОО қызметін реттеуде қалыптасқан жаһандық тенденцияларды ұстанады, бұл елдің заңнамасына халықаралық нормативтік-құқықтық актілердің енгізілуімен де, озық әлемдік тәжірибені ескере отырып, өзіндік дамуымен де дәлелденеді.

Өнеркәсіптік кәсіпорындарда қауіпсіздікті басқару үшін белгілі бір қызмет түрімен бірге жүретін өндірістік орта факторларының жағдайына негізделген тәуекелдерді бағалау жүйесі болуы қажет. Өндірістік қызмет міндетті түрде тәуекелмен бірге жүреді, оны басқару өндірістік бақылаудың және еңбекті қорғауды басқару жүйесінің басым міндеті болып табылады.

Қаржыландыру

Мақала Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің АП09259869 гранты аясында жазылған.

Мүдделер қақтығысы

Белгілі емес.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Yemelin P.V. The methodological approach to environmental risk assessment from man-made emergencies at chemically hazardous sites / P.V. Yemelin, S.S. Kudryavtsev, N.K. Yemelina // Environmental Engineering Research. – 2021. – No. 4. – pp. 100-111.
2. Министерство по чрезвычайным ситуациям Республики Казахстан. Обзорная информация о чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера, происшедших на территории республики за 2020 год [Электронный ресурс] – 2021. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/emer/documents/details/115859?lang=ru> (дата обращения: 23.07.2021).
3. International Health Organization. World statistic [Electronic resource] – 2021. – URL: https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/WCMS_249278/lang--en/index.htm (assessed: 07.06.2021).
4. Reddy K.G. Analysis of accidents in chemical process industries in the period 1998-2015 / K.G. Reddy, K. Yarakulla // International Journal of ChemTech Research. – 2016. – No. 4. – pp. 177-191.
5. Президент Республики Казахстан. Указ «О кардинальных мерах по улучшению условий для предпринимательской деятельности в Республике Казахстан» от 27.02.2014 № 757 [Электронный ресурс] – 2014. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000757> (дата обращения: 06.07.2021).
6. Республика Казахстан. Трудовой кодекс (2015). Трудовой кодекс Республики Казахстан [Электронный ресурс] – 2015. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000414> (дата обращения: 06.07.2021).
7. Gupta A.K. Environmental legislation for disaster risk management / A.K. Gupta, S.S. Nair, S. Singh. – New Dehli: National Institute of Disaster Management & Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit GmbH, 2013. – 108 p.

Нормативно-правовая база, регулирующая деятельность химически опасных объектов¹**КУДРЯВЦЕВ Сергей Сергеевич**, к.б.н., доцент, sk74_07@mail.ru,¹***ЖОРАБЕК Айгуль Аскарровна**, магистр, старший преподаватель, aia86@mail.ru,¹НАО «Карагандинский технический университет имени Абылкаса Сагинова», Казахстан, Караганда, пр. Н. Назарбаева, 56,

*автор-корреспондент.

Аннотация. Целью работы является проведение анализа нормативно-правовой базы в сфере регулирования вопросов чрезвычайных ситуаций, гражданской обороны, безопасности и охраны труда, промышленной безопасности на химически опасных объектах промышленных предприятий Республики Казахстан и стран, достигших существенных успехов в развитии нормативно-правовых актов в данной области и их реализации. Рассмотрен передовой опыт международных организаций и стран-лидеров в сфере промышленной безопасности. Это указывает на необходимость совершенствования системы управления охраной труда и промышленной безопасности за счёт более активного внедрения превентивных мер, в частности – управления рисками. В случае химически опасных объектов профессиональный риск обусловлен физико-химическими и токсикологическими свойствами аварийно химически опасных веществ, их количеством, эксплуатируемым технологическим оборудованием и действиями персонала.

Ключевые слова: химически опасный объект; аварийно химически опасное вещество; законодательство; риск; оценка риска; охрана труда.

Regulatory Framework Regulating the Activities of Chemically Hazardous Sites¹**KUDRYAVTSEV Sergey**, Cand. Biol. Sci., Associate Professor, sk74_07@mail.ru,¹***ZHORABEK Aigul**, Master, Senior Lecturer, aia86@mail.ru,¹NPISC «Abylkas Saginov Karaganda Technical University», Kazakhstan, Karaganda, N. Nazarbayev Avenue, 56,

*corresponding author.

Abstract. The purpose of the article is to analyze the regulatory framework in the field of regulation of emergencies, civil defense, occupational safety and health, industrial safety at chemically hazardous sites of industrial enterprises of the Republic of Kazakhstan and countries that have achieved significant success in the development of regulatory legal acts in this area and their implementation. The best practices of international organizations and leading countries in the field of industrial safety are considered. This indicates the need to improve the occupational health and industrial safety management system through more active implementation of preventive measures, in particular, risk management. In the case of chemically hazardous sites, occupational risk is caused by the physico-chemical and toxicological properties of hazardous chemicals, their quantity, the technological equipment operated and the actions of personnel.

Keywords: chemically hazardous object; emergency chemically hazardous substance; legislation; risk; risk assessment; labor protection.

REFERENCES

1. Yemelin P.V. The methodological approach to environmental risk assessment from man-made emergencies at chemically hazardous sites / P.V. Yemelin, S.S. Kudryavtsev, N.K. Yemelina // Environmental Engineering Research. – 2021. – No. 4. – pp. 100-111.
2. Ministerstvo po chrezvychaynym situatsiyam Respubliki Kazakhstan. Obzornaya informatsiya o chrezvychaynykh situatsiyakh prirodnogo i tekhnogennogo kharaktera, proisshehdshikh na territorii respubliky za 2020 god [Elektronnyy resurs] – 2021. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/emer/documents/details/115859?lang=ru> (data obrashcheniya: 23.07.2021).
3. International Health Organization. World statistic [Electronic resource] – 2021. – URL: https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/WCMS_249278/lang--en/index.htm (assessed: 07.06.2021).
4. Reddy K.G. Analysis of accidents in chemical process industries in the period 1998-2015 / K.G. Reddy, K. Yarakulla // International Journal of ChemTech Research. – 2016. – No. 4. – pp. 177-191.
5. Prezident Respubliki Kazakhstan. Ukaz «O kardinal'nykh merakh po uluchsheniyu usloviy dlya predprinimatel'skoy deyatel'nosti v Respublike Kazakhstan» ot 27.02.2014 №757 [Elektronnyy resurs] – 2014. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1400000757> (data obrashcheniya: 06.07.2021).
6. Respublika Kazakhstan. Trudovoy kodeks (2015). Trudovoy kodeks Respubliki Kazakhstan [Elektronnyy resurs] – 2015. – URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000414> (data obrashcheniya: 06.07.2021).
7. Gupta A.K. Environmental legislation for disaster risk management / A.K. Gupta, S.S. Nair, S. Singh. – New Dehli: National Institute of Disaster Management & Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit GmbH, 2013. – 108 p.